

F6/2009 - První měla být Republika (k historii první známky ČR)

František Beneš

Na přelomu let 1991 a 1992 se objevily signály, že se blíží rozdělení společného státu. Česká pošta – na pokyn svých nadřízených orgánů – začala připravovat scénář pro případ rozchodu se Slovenskem. Podle zadání měl mít dvě varianty: pro rozchod přátelský a pro – řekněme – chladný (nakonec naštěstí vše proběhlo podle té první). Jedním z řady témat přitom byla i otázka námětu první známky nově vzniklé České republiky, která však musela zápasit o pozornost příslušných míst v konkurenci dalších neodkladných úkolů.

Obecně vzato, rozdělení spojů v rámci federace nebyl složitý problém. Přestože ústředním orgánem bylo federální ministerstvo spojů, pošta byla již fakticky rozdělena: v české části federace ji řídilo Ústřední ředitelství spojů Praha, na Slovensku ÚRS Bratislava. Obě ředitelství byly autonomní a pracovaly s vlastními rozpočty. Společné byly jen Poštovní tiskárna cenin a Poštovní muzeum v Praze. Otázka tiskárny se vyřešila její privatizací a Poštovní muzeum bylo rozděleno na základě všeobecně přijatého principu v poměru 2 : 1. Pro úplnost poznamenejme, že se určité problémy přece jen objevily, a to na účtu převodových operací (laicky řečeno, když někdo zaplatí na jedné poště složenku, peníze tam zůstanou a neputují s ní na poštu druhou; na té se částka vyplatí z jejích prostředků a celá operace se pak vzájemně proúčtuje – v rámci federace mezi oběma tehdejšími ústředními ředitelstvími, přesně řečeno mezi VAKUS Praha a Bratislava), kde slovenská strana zůstala české dlužit nemalou částku. Ne, že by ji nebyla ochotna uhradit, ale tehdejší tamní předpisy to neumožnily. Česká strana proto přestala hradit svůj podíl na účtu listovní pošty (obdobné vzájemné zúčtování mezistátních zásilek, prováděné na základě zjištění jejich objemu), takže se bilance nakonec vyrovnala. Tyto organizační a účetní okolnosti uvádím hlavně proto, abychom měli představu o situaci, v níž byla nastolena otázka námětu první známky nově vzniklého státu.

Námětová komise s velkým předstihem rozhodla, že se její přípravy ujme zkušený autor Josef Liesler. Zástupci České pošty ho navštívili a jednali s ním, co by na známce mělo vlastně být. Vědělo se totiž, že Slovensko na svou první známku chce jako námět použít slovenský státní znak, a proto Česká republika chtěla něco jiného. Mezi argumenty zaznělo, že znak jde použít vždycky, ale k tak významné příležitosti by to mělo být něco výtvarně bohatšího. Josef Liesler připravil návrh se symbolických zobrazením ženy–Republiky na pozadí symbolů české státnosti – Vyšehradu a Hradčan, orámovaným gotickými prvky a ledňáčkem z Karlova mostu. Námět se představitelům pošty i jejich nadřízeného orgánu líbil a vypadalo to, že vydání známky nic nestojí v cestě. Jako rytec byl vybrán Josef Herčík, jehož jméno je uvedeno už na původním návrhu.

Nyní je však nutná malá historická odbočka. Pošta byla u nás po dlouhá léta řízena na federální úrovni, a to spolu s dopravou ve společném ministerstvu dopravy a spojů. V první polistopadové vládě národního porozumění stál v jeho čele F. Podlena, ale už od 1. 2. 1990 bylo zřízeno samostatné ministerstvo spojů, jehož řízením byl 13. 2. 1990 pověřen ministr bez portfeje R. Martinko. To byla doslova hvězdná hodina spojů, protože samostatný resort, disponující vlastní rozpočtovou kapitolou, přinášel mnohem větší možnosti jak v oblasti ekonomické, tak legislativní. Toto uspořádání se však na národní úrovni zopakovat nepodařilo, a to ani po roce 1993. Po Martinkovi v čele resortu následovali další dva slovenští ministři – T. Petřík a E. Ehrenberger – ale ve druhé polovině roku 1992, v době probíhajících příprav na rozdělení

federace, nastalo určité bezvládní a ministerstvo (spolu s ministerstvem dopravy) řídil místopředseda federální vlády A. Baudyš. Česká vláda a její jednotlivá ministerstva se v té době chystala na převzetí řady kompetencí z federální úrovně, a to i v oblasti spojů. Tyto dobové reálie uvádím abych přiblížil, že k tak významné otázce, jakou byl námět první známky nového státu, se najednou vyjadřovalo mnohem více úřadů a osob, než tomu bylo u jiných položek emisního plánu. A právě v průběhu procesu schvalování převládá názor, že Lieslerův návrh není dostatečně důstojný a reprezentativní, a tak byl nakonec přece jen vybrán státní znak. Jeho podoba přitom ještě nebyla schválena Českou národní radou (k tomu došlo tuším až v prosinci 1992), takže se známka nestačila připravit k 1. lednu 1993 (jako na Slovensku), ale až k 20. 1. Navíc šlo o tzv. malý státní znak, bez atributů Moravy a Slezska, takže o pět měsíců později vyšel další, tentokrát velký státní znak, a to v aršíkové úpravě.

Případy, kdy z podobných důvodů (malá důstojnost) nebyl schválen návrh známky, znám v naší polistopadové historii vlastně jen dva: vedle popsané Lieslerovy Republiky šlo ještě o návrh A. Borna na Vánoční známku v roce 1990. Bornův návrh s jelenem táhnoucím saně s myslivcem s fajfkou nepřipadal ministru Petříkovi, zastupujícímu ve federální vládě slovenské křesťanské demokraty, vhodný, a tak byl namísto něj narychlo použit námět R. Vaňka s nikoho neurážející zasněženou vesnicí (na ten případ si dobře pamatuji, protože jsem v té době vedl oddělení známkové tvorby FMS). Bornův veselý obrázek se na známce mohl objevit až v roce 1993, na první Vánoce nově vzniklé České republiky.

Lieslerův návrh takové štěstí neměl, a aby nepřišel úplně vniveč, rozhodla se jej Česká pošta využít v roce 1998 jako předlohu pro pamětní list k 5. výročí vzniku ČR (v katalogu Pofis č. PAL 5). Velkorysý Josef Liesler nezatrpkl a pro list navrhl i nové razítko – vedle původního z roku 1993 další s letopočtem 1998. Josef Herčík se ujal rytiny. O tom, že z počátku nebylo jasné, zda list bude či nebude číslovaný, svědčí zkusmý tisk s tužkou naznačenými nulami, ukazujícími místo, kam má být číslo umístěno.

1993 ČESKÁ POŠTA 1998

10000

Nečíslovaný zkusmý tisk - s otiskem jednoho razítka (z roku 1993); dole tužkou naznačeno místo pro vytištění čísla.